

Зэхэшкло комитетын изэхэсигъо Москва щыкIуагъ

(Икзух).

«Зэклеми зэрэшүүшлэу, Адыгэ Республиком тарих бай, культурэ хэбээ халамэтхэр, археологическое саугъэтхэр илэх. Тэядгъэлэгъуны, тызэригушони икүн ти. Юбилей Иофтхабзэхэр зэхатщэхээ, республикэм нахь льэшэу анаэ кытырядгъэдзэн, туристиксэ, инвестиционнэ амалхэм зядгъэушюмбгүн зэрэлтээгъиштим мэхьянешхо и», — кыгуагъ Кумпыл Мурат.

Джащ фэдэу Адыгэим и Лышъхъэ зэрэхигъэунэфыкыгъэмкэ, юбилей Иофтхабзэхэм къэралытъом ипаши, федеральнаа правительствем илэшхъетхэми къадырагъештаг. Республикэм ипащхэм куаччэя ялэр зэкээ рахылэшт Урысыем и Президент пшээрлын къафишыгъэхэр илдэлээ агъэцкэнхэм пае.

**Республикэм
и Лышъхъэ
юбилей
Иофтхабзэхэм ялан
зэхэсигъом
къашыхилхъагъ**

Адыгэир зызэхашагъэр ильэс 100 зэрэхъурэм игъэмэфкын фэгъэзэгъэ зэхэшкло

комитетын изэхэсигъо Урысые Федерацием и Правительствэ и Тхаматэ игуадзэу Виталий Мутко зерищагъэм республикэм и Лышъхъэ Кумпыл Мурат юбилей Иофтхабзэхэм ялан ипроект къашыхилхъагъ. Урысые Федерацием культурэмкэ и Министерствэ ягъусэу а проектыр зэхагъэуцагъ ыкы пычыгылээ зэхэт.

Апэрэ пычытъом хэхэх цыфхэр жыгъеэ зыхэлжъэшт культурэ Иофтхабзээ 20-м ехур, къэгъэлэгъонхэр, зэнэкъокъухэр, театрэхэмрэ концертхэр зэхэшщэрэ организациехэмрэ ягастрольхэр, дунэе, шольыр фестивальхэр.

Проектын къызэрэштидэлтыгъэмкэ, культурэ-тарихъ альбомхэр, каталогхэр, краеведческе литературэр къыдагъэштих, научнэ-практическе конференцихэр зэхаштих, тарихъ-документальнэ фильмэу «Становление» зыфиорэмрэ адыгээ пшысэхэм атехигъэ анимационнэ фильмэу «Тым игъесэлтхидэхэмрэ» тирахынтих.

Проектын къызэрэштидэлтыгъэмкэ, лъэпкъхэм язекъошынгъэ исауягъэту Адыгэир Урысыем зыхэхъагъэр ильэс 400 зыщихъурэм ехуулэу Мыеекъуапэ щагъеуцагъэр агъэцкэнхэм пае.

Аш нэмикэу культурэмкэ учреждении б агъэцкэжыщ. Ахэр: Адыгэ Республиком сурэтхэмкэ и галерей, искусстввэхэмкэ Адыгэ республикэ колледжэу У. Тхабысымэм ыцэкэ щытыр, лъэпкъкашъомкэ кэлэцкыл хореографический студиу «Майкопчанка» зыфиорэр, Адыгэ Республикэм и Камернэ музыкальнаа театэр А. Ханэхъум ыцэкэ щытыр, Адыгэ Республикэм лъэпкъкашъомкэ и Гупчэ, искусстввэхэмкэ Адыгэ республикэ еджаплэу К. Лэцэрькъом ыцэкэ щытыр.

Республикэм и Лышъхъэ зэрэхигъэунэфыкыгъэмкэ, мы учреждениехэм республикэм пшьэрлыншо щагъэцакэ, Адыгэим ёыпсэурэ цыф лъэпкъыбэм якультурэ кэн къэхумэгъэнимкэ ахэм мэхьянэшо я.

«Унэхэм къалэу Мыеекъуапэ итеплэ къагъэдахэ. Джыре шапхъэхэм адиштэу ахэр зағыцкэлжъэхкэ, нахыншо Иофашэн альэкъищт, Адыгэир зызэхашагъэр ильэс 100 зэрэхъурэр зыщихъагъэунэфыкыщт лъэхъанни ар фэгъэхъыгъ», — кыгуагъ Кумпыл Мурат.

Зэхэсигъом зэрэштихъагъэунэфыкыгъэмкэ, Иофтхабзэхэм сомэ миллиони 136-м ехуулэу апэуухъашт. Ау федеральнэ

льэгаплэ тетэу юбилеир хэгъэунэфыкыгъэним пае джыри федеральнаа бюджетын сомэ миллиони 122,4-рэ къыхагъэкин зэрэфаэр Адыгэим и Лышъхъэ кыгуагъ. Республика бюджетын юбилей Иофтхабзэхэм апае сомэ миллион 13,6-рэ къыхагъэкищ.

Адыгэир зызэхашагъэр ильэс 100 зэрэхъурэм игъэмэфкын тегъэпсихъэгъэ планым зэхэсигъом къыышыдрагъэштаг.

Урысыем и Правительствэ и Тхаматэ игуадзэ республикэм ипаще и предложениехэм зэрэхэлэхэхэр ыкы ахэмкэ ведомствэ гъэнэфагъэхэм японщэхэм пшьэрлыхэр зэрэфашиштэхэр кыгуагъ.

Комплекситумэ яшын

планым хагъэхъагъ

Адыгэир зызэхашагъэр ильэс 100 зэрэхъурэм игъэмэфкын фэгъэзэгъэ зэхэшкло комитетын изэхэсигъо Адыгэим и Лышъхъэ Кумпыл Мурат ёыфхэм япсауныгъэ зыщагъэптишт физкультурэ комплекситумэ яшын планым хэгъэхъэгъэним ехуулэгъэ предложение къышихъыгъ.

Цыфхэм япсауныгъэ зыща-

гъэптишт физкультурэ комплекситу Адыгэхъалэрэ Джэджэ районынрэ ашыгъэпсыгъэним ахэр фэгъэхъыгъэх.

Кумпыл Мурат зэрэхигъэунэфыкыгъэмкэ, федеральнаа программмэу «Физический культурамэр спортымэр хэхъоныгъэ ягъэшыгъэнэр» зыфиорэм къыдыхъэлтигъэштэу мы псэолитур 2020-рэ ильэс 100 ахэм яшын сомэ миллиони 161-рэ пэуухъашт, аш щыщэу сомэ миллион 92-рэ федеральнаа бюджетын къыхигъэкищ.

Адыгэим и Лышъхъэ предложение къашыхилхъагъ мы спорт псэуальхэр Адыгэим и юбилей Иофтхабзээ шъялахъем ялан хагъэхъанхэу.

Виталий Мутко Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ предложение къыдыригъэштагъ. Урысые Федерацием и Правительствэ и Тхаматэ игуадзэ джащ фэдэу пшьэрлы афишыгъ Кумпыл Мурат и предложение къышихъыгъ эхэхъанхэу нэмикэ псэолэ заулэхэм яшынрэ ягъэкэжынрэ яхыилагъэхэмкэ протоколхэр зэхагъэуцонэу. Юбилей планым ахэр хагъэхъанхэу амал щыэмэ үүжкэ зэхажиши.

**Адыгэ Республикэм
и Лышъхъэ
ипресс-къулыкъу**

Мыеекъуапэ имэфэкI зыфагъэхъазыры

Мыеекъуапэ Ѣыпсэухэрэм якэсэ мэфэкэу «Къалэм и Мафэ» изыфэгъэхъазырын фежъагъэх. Аш фэгъэхъыгъэу зэхэшкло комитетын хэтхэм Мыеекъопэ къэлэ администрацием зэхэсигъо Ѣырьагъ. Иофтхабзээр зэрищагъ администрацием ипаще игуадзэу Сергей Стельмах.

Мэфэк Iофтхабзээр зэрэренкокъищтым ипроект агъэхъазырь, арэу Ѣыгми, гупшысакэхэм ялтыгъэу джыри аш зэхокъынгъэхэр фэхъунхэ ялъэкъищт. Зэрагъэнэфагъэмкэ, Йоныгъом и 14-м къыщегъэжъагъэу и 16-м нэс къэлэдэсхэр, хъакъэхэр мэфэкъим зэрищэлэштих. Иофтхабзэхэр анахыбэу зыщыхъоштэхэр къэлэ паркыр ыкы урамэу Краснооктябрьскэр ары.

Хабээ зэрэхъугъэу, мэфэк Iофтхабзэм зэш Соловьевхэм ацэкэ агъэнэфэгъэ муниципальнаа премием илаураат хъугъэхэм шүхъафтынхэр аратыжъищтых. Ар зыщыэштыр Йоныгъом и 14-р ары.

Йоныгъом и 15-м, пчэдэжьым, «Зарядка с чемпионом» зыфиорэр Иофтхабзэмкэ мэфэкъир къызэрууцагъищт. Мыеекъуапэ иурам шъялахъеу Краснооктябрьскэм къэгъэлэгъон Ѣызэхъашт. Еджаплэхэм, ныбжыкIэхэм ыкы студентхэм, спортсменхэм, ТОС-хэм яактивхэм, продукцием къыдээзгъэкъищхэрэм ыкы сэндаущыгъэ зыхэлхэм ялъашагъэхэр къагъэлэгъоштэхэр. Еж-ејжырэу сурэт зытезыхъынрэ зикласэ-

хэм (селфи) уцуулэ чынпэ дахэхэр афагъэпсыштих. Парк дэхьа гъум дэжь лъэпкъ культурэхэм яхбэхэр къызщаагъэлэгъоштэхэм мэфэк Iофтхабзэ Ѣыкъошт.

Мэфэк Iплощадкэхэр къэлэ гупчэ имызакъоу, Мыеекъуапэ ирайон цыкликхэу «Восходым» ыкы «Черемушкэм» къашызэуяштих.

Анахъэу анаэ зытырагъэтихэр къыткэхъуухъэрэ лэуухъэр ары. Йоныгъом и 15-м апэрэ классым клоштхэм ыкы студентхэм я Парад къалэм Ѣыкъошт.

Джащ фэдэу спортыр зикласэхэм апае зэнэкъокъуу зэфэшъяафхэр рагъэкъоштэх.

Пчыхъэм Ленинным ыцэ зыхыэрэ гупчэм концертышо Ѣыкъошт, къэхъум ошъогум мэшюустхъо атлупшишт.

Тхъаумафэм, Йоныгъом и 16-м къэлэдэсхэм ыкы хъакъэхэм защаагъэзэнхэ альэкъищт декоративнэ-прикладной искусстввээмын пыльхэм ялъашагъэхэм, аш нэмикэу ордудухэм яфестиваль игала-концерт еплынхэ, къэшъон-зыгъэпсэфын программмэх элжээнхэ амал ялшт.

КИАРЭ Фатим.

Культурэм иунэхэр зэтырагьэпсихъэх

Адыгейим имуниципальнэ образованиехэм культурэм и Унэу арытхэм иғъэкјотыгъэ гъэцкэлжынхэр яшылїэгъэнхэм, ахэм яматериальнэ-техническэ зытет шэпхъэшүхэм адиштэним епхыгъэ тофшїэнхэр республикэм щагъэцакјэх.

Федеральна гупчэм, УФ-м и Президент илэпэчийгээнэ фонд, республикэм къытгуулсыгъэ мылькум яшуа гэжкэл аүжирэ ильэсхэм шъолььырим ит мыш фэдэ учреждениехэм ашыцхэр зэтырагьзэлсыхъягъэх, джырэ уахътэм тоофшиэнхэр зыщи-клохэрэри ахэтых. Пшъэрыльхэр зэшшохыгъэхэ зэрэхъурэм ынаалет Адыгэ Республикаем и Лысьхъяэв Къумпъил Мурат.

Блэктыгээ ильтэсний проектэй «Культурэм ичыгылэ Ун» зыфи-
лорем къыдыхэлтыятаа гээ къуаджэхэу Джэджэхъаблэрэ
Еджэркъуаэрэ адэт культурэм
иунэхэм игъэкшотыгээ гъэ-
цэктэжжыхэр арашылгагъэх,
ащ апэлүхүэгээ мылькур федеральнэ,
республике ыкыл чыгылэ
бюджетхэм къатыупщи гъэх.
Проектнэ документацием диштэү
псэуальзэхэм электричествэм
ыкыл фабэм ярыкгулпэхэр зэб-
лахь угъэх, шъхъаныгъупчэхэр
ыкыл пчэхэр күэу ахагъэуцуа-
гъэх, унашхъэхэр зэблахь угъэх,
нэмэык псөолзэш ювшэнхэр
ащаа гуягъэх. Мыхэм зэкэми
муниципалитетхэр ыкыл къуаджэхэм
адэс цыфхэр чанэу
къахэлэжжагъэх. Республике
бюджетым къыхэхыгээ сомэ
миллиони 10,5-кэ къуаджэу
Блащэлсынэ дэт мыш фэдэ
учреждениери аужырэ шапхъэ-
хэм адиштэу зэтырагъэлсыхъагъ.
Ашкэ цыфхэр АР-м и Лыш-
хъэу Къумпыл Мурат фэразэх.

хувь «Күмпүл» Мурат фээрэх.
Ильэс заулэкээ узэклэ-
лбэжжымэ куудад ўшигын
кыншызыг хөгжүүлэхэд
культурам
иучирдэж зэрийфэшүүшэу
зэтырагь элсыхьага. Мы проек-
тыр гэцэклэгэнэмийнкээ
респуб-
ликэм ипащэхэм тофышо
ашаг.

Проектэу «Культура малой Родины» зыфи Йорэм игъэцэктэн кындыхэлъята гээу къэлэ цыклюхэм, къоджэ псэуплэхэм адэт культурэм и учреждениехэм ягъэцэктэжбын, яматериальнэ-техническэ зытет изэтегъэпсихъан, нэмык I Ioфыгъохэм апэйухьащт мыльку 2018-рэ ильэсүм федеральнэ гупчэм шъолъырхэм къафетупцы.

УФ-м и Президент и Элбэгээнэ фонд къыхэхыгъэ мылькумкээ джырэ уахътэм агъэкээжых Джэджэ районым истаницэу Дондуковскэмрэ поселкэу Новэмрэ күлтурэм иунэхэу адэтхэр.

Проектым къыдыыхэлъытагъеү унашьхъэхэр, электричествэм ирыкlyapIэхэр, зерагъэфбэшт-хэ системэхэр зэблахъугъэх, нэмүкIэу зэшүахыгъэри makлэп, джырэ ухьтэми IoвшIэнэирэлтээ ойнчилж.

— Культурэм иунэхэр зэра-
гъеклэжьыгъэхэм псэүп!эхэм
якультурнэ Ѣылаклэ творческэ
клочлаклэ къыхильхъанэу тыщэ-
гугъы. Къуаджэхэм адэсхэм
языгъэпсэфыгъо уахътэ зера-
гъеклоштыр нахышу хъуным
тынаэ тет. УФ-м и Президент
и!эпч!эгъэнэ фонд къыхэйгъэ
мылькум ишыагъэклэ социаль-
нэ псөольбарэ дгъецк!эжыныр,
зэтдгъэлэпсихъаныр тфыэшо-
кыгъ, — къыуагъ Къумп!ыл
Мурат.

Проектэу «Культура малой Родины» зыфиорэм игъэцклен къыдыхэлъытагъэу къэл цы-къухэм, къоджэ посуплэхэм адэт культурэм иучреждениехэм ягъэцкIэжын, яматериаль-нэ-техническэ зытет изэтегъэ-псыхъан, нэмыкI Ioфыгъохэмий апэлухъашт мыльку 2018-рэе ильэсым федеральнэ гупчэм шольтырхэм къафетүпцы. Аш-щыщэу сомэ миллиард 1,5-рэ-культурэм иунхэм ягъэцэ-
М

Республикэ бюджетым къыхэхыгъэ сомэ миллионы 10,5-кіэ къуаджэу Блащэпсынэ дэт мыш фэдэ учреждениери аужырэ шапхъэхэм адиштэу зэтырагъэпсыхъагъ. Ашкіэ цыфхэр АР-м и Мысхъяа Къумпыл Мурат фэразэх.

программэм хэфагь культурэм иучреждениеу къуаджэу Хъатикьюае дэтыр. Аш изэтэгээ псыхъан теклодэшт ахъщэм щыщэу сомэ миллиони 8,1-мехъур — федеральнэ гупчэм, сомэ мин 907,9-рэ зырыз ре-спубликэмрэ чыыплэ бюдже-тымрэ къахахыщых.

Программэу «Къоджэ псэ-
уплэхэм зыпкь итэү хэхьоньгээ-
хэр ашынхэр» зыфиорэм
игъенаклан къылыхэльтэгъяа

Кошхъэблэ районым ит къуаджэру Фэдз культурэм и Унзашашынэу мы ильясым рагэжьагь. Ащ зэкэмки сомэ миллион 51,7-м ехъу тэфэштэ. Мылькур федеральнэ, республикэ ыкли чыгылэ бюджетхэм къатупши. Джащ фэдэу Төүцожээ районым иккүтийрэу Городскоим дэт мыш фэдэ учреждением игъэцэктэжын республикэ буюд жэтын къыхэхэгъэ сомэ минимум 500 мы ильясым пэльвагъяхьашт.

Адыгеим и Лышъхъэу Къумпыл Муратмы Йофыгъом изэшІохын мэхъанэшхореты, ЙофшІэнхэр зэрэзэхащэрэм ынаIэт. Мы лъэныкъомкIэ республикэм къыфатIупщырэ федеральнэ мылькур нахыбэ шыгъэныр, ац пае ведомствэр программэ зэфэшъхяфхэм ахэлэжъэныр пшъэрыль шъхьаIэу къегъенуу.

БлэкІыгъэ иль-
сым проектэу
«Культурэм ичы-
пэ Ун» зыфиорэм
къыдыхэлъыта-
гъэу къуаджэхэу
Джэджэхъаблэрэ
Еджэркъуаерэ адэт
культурэм иунэхэм
игъэклитыгъэ гъэ-
цэклижжынхэр
арашыллагъэх, аш
апэлухъэгъэ мыль-
кур федеральнэ,
республикэ ыкли
чыпэ бүджетхэм
къатлупщыгъэх.

Республикэм ит культурэм иучреждениехэр тапэки гъецэ-кіэжыгъэнхэм, зэтегъэпсихъэ-гъэнхэм ыкли клау шыгъэнхэм фэшл АР-м культурэмкіэ и Министерствэ шуягэе къэзытышт программэ зэфшыхаффхэм ахэлэжьэнэу егъэнафэ. Пшъэрыльхэр гъецэкіэгъэнхэм пae 2019-рэ ильэсэм ящыкіэгъэшт мылькур зыфэдизир зэрэйт заявкэ ведомствэм ыгъэхъазырыгь. Культурэм иунэхэм ягъэцэкіэжын ыкли яшын ухыжьбыгъэнир, ахэм яматериальна-техническа зытэт шэхъэшүхэм алиштэнир, федеральна

гупчэм къикырыэ субсидиехэр шъольтырым къылэккэхъанхэр, нэмькі лъэныхъохэри аш къынчалычтаг эх.

Ыпшъэкіл кызыэретуагъэу, Адыгейм и Лышъхъэу Күмпүл Мурат мы юфыгъом изэшъохын мөхъанешхо реты, юфшынхэр зэрээхашчэрэм ынаалэ тет. Мы лъэнэкъомкэл Республикаем кыл-фатуущырэ федеральнэ мыль-кур нахьыбэ шыгъэныр, аш пае ведомствэр программэ зэфэ-шьхъафхэм ахэлжъенэр пшъе-рылы шхъяалэу къегъеуцу. Ар зэшъохъэе зэрэхъурэм бэклэ ельтыгъэшт учреждениехэм языйт зыфэдэштыр. Непэрэ мафэм ехъуллэу культурэм иунэхэр едзыгъю-едзыгъю агъэ-цэклэжых, агъэклэжых, зэты-рагъэпсихъэх. Гухэльэу щылэм-кэлэ а юфшынэр тапэклэ лъагъэ-къоташт.

ТХЪАРКЪОХЪО
Алам

**ХЭТИ ИПШЬЭРЫЛЬ ҮГҮЭЦАКІЭМЭ,
ТИГЬОГУХЭР ЩЫНЭГЬОНЧЬЭШТЫХ**

Үрүсүем иғыгүхэм къатехъухъэрэ хүугъэ-шіагъэхэм япчыагъэ зэрэбэр непэ гумэкыгъошхуу щит. Ар дэгъэзыжыгъэним пае къэралыгъо мэхъанэ зиңэ унашьохэр аштагъэх.

Гъогурыклоным ишапхъэхэр зымыгъэцэкіэрэ водительхэм пытағъэ хэльэу адэзеклох нахь мышлэми, тофхэм язытет джыри уигъэрэзэнэу щытэп. Гуштылэм пае, УФ-м и ГИБДД изэфхыхы-сыжхэм къызэрагъэльэгъуа-гъэмкэ, 2018-рэ ильэсым имэ-зилблэу пыкыгъэм Урысыем ильногухэм хуугъэ-шлэгъэ 173700-рэ къатехъухьаг (2016 — 2017-рэ ильэсхэм ягъэпшагъэмэ, а пчъагъэр нахь mak!), ахэм зэ-клемки нэбгырэ мин 16 ахэ-клоадагь. Блэкыгъэ ильэсым мыш фэдэ иуахьтэ мы пчъа-гъэр нахыбагь. Къэлгъэн фае, ильэсипшыкіэ узэклэлэбэжь-мэ, гъогу хуугъэ-шлагъэхэм ахэ-клоадагъэхэм япчъагъэ фэдиту-кэ нахыбагь. Дунаим тет къэралыгъохэр зэклэ штэмэ, гъор-гухэм къатехъухьэрэ хуугъэ-шлагъэхэм япчъагъэ зыщынахьы-бэу агъэунэфыгъэхэм Урысыер ашыщ. Авариехэм ахэклоадагъэхэм ябагъэкіэ къыхагъэ-щыгъэр Ростов хэкур арь (501-рэ). Мыш дэжым гъогу-хэм язытет ельтыгъ аварие-хэмкэ щылэ статистикэр зы-фэдэм.

Мы ильээсүм имээзилб гъогу-
хэм къатехъухъэгъэ хъугъэшла-
гъэхэм япчыагъэ нахь маклэми,
ешуугъэу машинэр зэрээз-
рафэрэр тикъэралтыгъокэ анахь
гумэкыгъо шъхьаэу къэнэжбы.

Адыгеймкі мы йоғығъор анах шхъбағэхэм ашыц хъугъэ. Статистикәм къызәригъельтағъорэмкіэ, къэралыгъо унашъохэр заштагъэм къышегъэжъагъэу республикәм игъогухэм къатехъухъэрэ хъугъэ-шлагъэхэм япчыагъэ тілеку нахь макіэ хъугъэ, арэу щытми, ахәм цыфыбэ зэрахэкъуадэрэм бәмә уарегъетупшыс. Нахьыбәрэмкіэ ахэр зищыләньягъэ гъогу езыгъэжъагъэ ныбжыкыләхэр арых. Ашкә къэралыгъом, лъәпкъым чәнәгъэшхо ашы. Гүщүләм пае, 2018-рә ильәсым имәзи 7 тиреспубликә игъогухэм хъугъэ-шлагъэ 295-рә къатехъухъагъ, ахәм зэкәмкіи нәбгырә 54-рә ахэкъодагъ (блә-

кыргъэ ильесым егъепшагъэмэ,
а пчагъэр проценти 5,9-кіэ
нахыб), нэбгырэ 344-мэ шъобж-
хэр атешалъэхэ хъувгэ.

Адыгейим иғъогухэм цыфыбэ зэрратекүадэрэр хэткі гухэ-кышхуу зэрещтыр мызээ, мыттоу АР-м и Лышъхъэ кы-лыагъ. Анахь тхъамыклагъор – ахэм янахыбыр ныбжыкылэх, тинеуущырэ мафэ лъызыгъектэнхэу тызыгъугъхэрэр арых. Гумэкыгъошхуу Лышъхъэм кыргъэнфагъэхэм ашыц Адыгейим иғъогухэм къатехъухъэрэ авариехэм сабыйхэр зэрхах-фэхэрэр. 2018-рэ ильэссыр кыз-зихъагъэм кыщыублагъэу зэ-клемки кілэлцыкыл 25-рэ гъо-гу хъугъэ-шлагъэхэм ахэфагъ. Блэктыгъэ ильэссым мыш фэдэ-иуахътэ егъэпшагъэмэ, процен-ти 10,7-кіл ар нахь мак!. Ахэм зы кілэлцыкыл ахэкюдагъ, нэ-бгырэ 26-мэ шъобжхэр атеща-гъэх хъугъэ.

Гъогум лъэсрыкlor тыра-
утыгъэу хъугъэ-шIэгъэ 77-рэ
Адыгеим щагъеунэфыгъ. Блэ-
кыгъэ ильэсым мыш фэдэ-
иуахътэ егъэпшагъэмэ, а пчья-
гъэр проценти 2,7-кэ нахьыб.
Ахэм нэбгырэ 19 ахэклодагъ
(процент 18,8-кэ нахьыб), нэ-
бгырэ 62-мэ шъобжхэр ате-
шагъэхэ хъувьэ.

ШАВЭХЭ ХБҮГЭ.
Ештуягъэй рулым кірэлт-
тысьхээхэрэм япчагъэ нахь
маклэ хүргээмы, мы лъэны-
къомкэ гумгъыгъуабэ Ѣы.
Зигүгүү къетшинаа нахьтам.

къыриубытэу водитель ешьуа-
гъэхэм ялажьэкэ хъульгээ-шлэгээ
31-рэ Адыгейм иньогухэм аща-
гъэунэфыгъ. Ахэм нэбгыре 12
ахэкюдагь, 31-мэ шъобжхэр
атешагъэхэ хъульгээ.

Гъогум къытхъухъэрэ хъу-
гъэ-шлагъэхэр нахыбыэу зы-
щагъэунэфыгъэхэр Мыеекуапэ
(132-рэ), Тэххутэмымкье рай-
оныр (45-рэ) ыкы Теуцожь
районыр (34-рэ). Гъогуркло-
нныр щынэгъончъэним, гъогу-
хэм къатехъухъэрэ хъугъэ-шлагъэхэм япчагъэ нахь маклэ
шыгъэным афэгъэхыгъэ унэ-
шьо гъэнэфагъэхэр ашыгъэх
нахь мышэми, нахышдум ыль-
ныкъоклэ бэ зэхъокыгъэу пфэ-
лонштэл.

Щысэ къэтхын. Мы ильэсүм, жъоныгъуаклэм и 27-м, чэцшым сыхъатыр 3-м хэхьагээу автомобиль гъогу М-4 «ДОН» зыфиорэм Шъачэ щыщхуульфигээу ильэс 34-рэ зыныбжыр автомобиль «ВАЗ 21093-м» исэу машинэр фэмыгъэйорышлэжээу игъогу дэчъэхи, пкъэум еутэклигь. Шъоб-

2018-рэ ильэсүм имээзилбэу пыкын гээм Урысынг игъогухэм хъугъэшлэгъэ 173700-рэ къатехъухьагь (2016 — 2017-рэ ильэсхэм ягъэ-пшагъэмэ, а пчагъэр нахь макI), ахэм зэклэмкIи нэбгырэ мин 16 ахэкIодагь.

жэу атешагъэхэм апкъ къи-
к'яу водителым ыкъи ащ дисы-
гъэхэм ащищэу зы къалэм яду-
най ахъожьыгъ. Адрэ къади-
сыгъэ къелитгум шъобж хъы-
льэхэр атешагъэхэ хъугъе.

бильхэмкіе, ешъуагъеу рулым
кіеритысихъээрэмкіе, водитель-
хэм ягъэхъазырын фэгъэзэгъэ
еджаплэхэм ялофшэн зэрэзэх-
щэрэмкіе, нэмыкі лъэныкъохэм-
кіи гумэкыгъохэр щылэх. Ахэм
ядэгъэзыжын гъогурыкъоним
ищынэгъончыагъе фэгъэзэгъэ
къулыкъухэм ямызакъоу, му-
ниципалитетхэр, хэбзэ къулы-
къухэр зэдыхэлэжъэнхэ фае.
Шъяадж ипшъэрыйль ыгъэца-
клемэ, зигугуу къэтшыгъе ло-
фыгъохэр зэшшохыгъэхэ хъушт,
тигъогуухэр шынэгъончъэштых.

Гүхэл нахь мышлэми, авариөхэр анахьбыэу къызхэксы-хэрэг гъогурыклоным ишапхъэхэр икыу фэдизэу зэрэмшихэрэг, псынкэл зеклоныр ныбжыкілэхэм къызэрэхахырэр, ешноним зэрэдихыхыхэрэарых. Статистикэу щылэм, сурэтэу тльэтуухэрэм гур къагъэцыклю. Ащ ушхъягъубэ ил. Нахыжхэми ащ ялажье хэль. Тиджэгүхэм аркыр һанэм ныбжыкілэхэм афтыырагъеуцо, къыкілэльыклощтым емыгупшысэхэу. Пэцэ һенатэ зыыгъхэм ащащхэми «щысэшүү» машинэзэфэнымкэ, гъогурыклоным

ишапхъэхэр аукъонхэмкээ къагъэлъагьо. Бэ ѿысэу къэпхъын плъекъыщыр, ау хэтиежь ышхъэ къыщыригъажьеу игупшысаклэ зэблихъумэ, узэушъыижъымэ ары ишүаагъэ къызыклощтыр. Тазырхэр зэрагъэлъэшгъэхэми бэмэ дырагъаштэ. Сыда пломэ гъогу-

рыкъоным ишапхъэхэр зыукъо-
хэрэм, анахъэу ешъуагъэу ру-
лым йутысхъэхэрэм тазырэу
атыральхъэрэр зэрэмакъем
къыхэкъеу, ахэр зымы къыгъеу-
цуухэрэп, къуальхъэ атымэ зэ-
рэхэкъижыщхэр ашлээ, ша-
пхъэу щылехэр аукъох.

Гъоѓурыйконым ишапхъэхэр зыуќохъэрэм тазырэу атыральхъэрэр нахьыбэ зeraшшыгъэм цыфхэр къыгъеуцихъэрэп. Анахъеу тинибжыкі «утешъуагъехе» гъогухэм атетхэр мы гъельешыгъэ шыкіем къыгъещынэхеу пфөштеп. Ныбжыкігъу уахътэм нахь тхъагъо цыфым къызэрэмыхурэр, ау кілакігъем цыфыпсэм уасэ зэрэфамышырэр лъашеу гукъяа. Ны-тихэм шүхъафтын лъапліе ясабы фашы къашшызэ, автомобилыр фащэфи. Адрэхэм іашшэху къаїкігъехъэз машинэм зитысхъэхкіе, гъогури къащэфыгъеу къащэхъу. Ахъщэ ильье зэнэкъокуу зэхащэ, нахь псынкізу къесыжыыщтымкіе е лъашеу зыкъээзыгъэчэрэгъстымкіе. Ашт екіодылпірер бэдэд...

Мы тоғығыңомкә нәбгыраңу
гүштіңегү тыйығеңхұғыръем та-
зырхәм көзәрахагъахъорәм
ишиуагъе къэмыйкәштәу къитэ-
зыуагъәхәри къахәкырыгъ. Аши
льапсә имыләу щытәп. Мылтықу
зыләкіләт ны-тыхәм ащышхәм
ясадыйхәр зәрагъеуташъохәрәр,
Ізнатіз зыбыгъхәм гъогурыкло-
ним ишапхъәхәр зәраукъохәрәр
авариехәм лъапсә афәхъухәу
къэгүштыңагъәхәм къыхагъәшыгъ.
Гъогурыклоним хәлажъәхәрәм
культурә ахәлтын, зәфагъекло-
тәжыын фәе. Джырекіз ар тә
тиләп.

Цыфым ипсауныгъэрэ ишціл-
ныгъэрэ анахь лъапіэ щыләп.
Ар зәкіеми дэгью кыздурэо,
ащ дақлоу видительхәми, лъэ-
срыклохәми, гьогу-патруль кү-
лыкъум илофышіләхәми язекля-
кіэ, гьогурлыкъоным ишапхъэхэр
зэрагъэцакіэрэм бэ яльтыгъэр.
Ар зындылгъэгүшэ хүштэл

ХЭКУР — ЗЭКІЭМИ АШХЬ

Гущылаальхэм, социология тхылхэм, лъэпкъ юфыгъом имэхъанэ фэгъэхыгъэ юофшагъэхэм уазыхапльэклэ, лъэпкъым имэхъанэ зэтемыфапэу кыратотыкэу ольэгъу. Ау ащ ипкыгъо шхъэлэ дэдэу а пстэуми зэдежъюу апэрэ чыпіэм зырагъэуцорэр: зы чынальэ ущыпсэуныр ары.

Адэ, цыфыр уашом е хычэгьым зашмыпсэушукэ, зычылэп (хэку) илэн фаеба щылэним, псэуным апае.

Шыпкъэ, Хэкур зы чыл клап, зы чыгъурышо (географие) пакл, ау аз зы чыл клэп кызырькlop. Сыд фэдерэ чыл клап-пэми цыфыр щыпсэн ылъэкыщт, ау ХЭКУ зыфалорэр ар нэмькэ шыпкъ. Азыныкъохэм зэралоу, хэкур «укызыщыхугье чыпіеу», «узыщапугье, уимэлэкілэ зышибгъэкыре чыпіеу» по хууштэп. Лъэпкъыр и ХЭКУ кыщэхку, ау цыфыр нэмькэ чыпіе кызыихуни, имыхэку, кызыщамыльфыгъэ чыпіе горэм щылжэхэни, щыпсэуну, нах щытхъэни ылъэкыщт. Ау етлан ХЭКУ нэмькэ, ХЭКУР — ХЭКУ.

Сыда ХЭКУР зыщыщыр?

Лъэпкъыр кызытихуягъэу, ильэпкъыбзэ, ильэпкъ шэн, ильэпкъ хабзэ, икультурэ, лъэпкъым ыгъэлэпіэрэ пстэури кызыщыпкырыхъэгъэ, ыпсэ зыщыпсахъэгъэ; икъаруу, ипкіентлэп, зыщыфаем дэжь ильыпс хигъэлъадэмэ, ыпсэ хильхъээс ыпбэгъягъэу, ыгъэлэпілагъэу зы чыл клап унаеу ил, ары ХЭКУР.

Тырку усекло цэрило горэм (Гүйдай Орхъян-Шалик, 1902—1994) дахэу кызыэриуагъэу: «Ныпир нып зышиырэр аштель лытпсыр ары, Чылъэр ХЭКУ зыххурэр аш псэ льатыгъэмэ ары».

Адэ аримэ, зы чылагъор, цыф жъугъэр, лъэпкъыр (наро-дир), апэрэмкэ, ежыр зы цыф

ХЭКУР, НЫМ
нах зыфэбгъади,
зэбгъапшэ хьу-
ни, зыпэпшыни
щылэпин фае.

ХЭКУмрэ ЛъЭПКъымрэ зыкли зэкіерыпчи хууштэп, тигъу-жыимрэ ышторэ афэдэу.

«Къэзыгъэ- зэжыгъэхэм я Мафа?!»

Къэгъэзжынам фэгъэхыгъэу 1997-рэ ильэсэм, жъоныгъуаклэм и 29-рэм Адыгэ Республика и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыштэгэ хабзэгъэцугъэм иштуагъэклэ Адыгэ Республика и Урысыеэрэ зэжъотху Косове щыпсэущтыгъэ адыгхэр ячыгуж кызыщажыгъэхэ мафэу шышхъэум и 1-р къэзыгъэзжыгъээм и Мафэу Адыгэ Республика щыхагъэ-

къым пстэуми зэдэдгэльэплен фае.

ХЭКУмрэ ЛъЭПКъымрэ зэрэгтэжжынхэм мэхъанешхо ил. Хэхэс адыгэмэ ашыщэу зынэбгырэ закбо нахь мыхуми ежь икъаруурэ иамалрэклэ Хэкум кыгъэзжэхэуу кытхэхъажымэ, аш мэхъанешхо ил. Ар зынэбгырэ мыхьюу зы унагьомэ, зы купышхомэ, къоджэшхомэ е көвдэж пчагъэмэ бэклэ зэрэнхыхшүүтээр гурыгъоен фаеп. Лъэпкъыр хэз имылэу Хэкум щызэфэсжыгъягъо! Ау ар зэрэкиныри кытгурлын фае. Имыхэкум, цыфыр кызыщыхуягъэу, зыщапууягъэ, лъапсэ зышидзыгъэ чыпіэр хэку фэхъуяжышь, аш зэу зыкъы-

ХЭКУнчъэу цыф жъугъэр ЛъЭПКъ хуурэп ыкИ ильэпкъыгъэ кытухьумэжъурэп.

Кыщэжжынышь, лъапсэ щыригъэдэжжынэу. Аш фэдэ юфыгъохэр зэшшотымыххэмэ, хэкум къэклон шагуу тимылэжжынэ юльэкыщт.

«Къэзыгъэзжыгъэм и Маф» зыфилорэ цэл мытэрэз дэд нахь мышлээм, дгъэлэплен фае. Ильэсийэрэ шъэнэкъорэклэ узэклээбэжжэхэе пачыххэмэ иягъэклэ хымэ къэралыбэмэ тахэгъягъэу ташыпсэуну хуургъэ. Зимылъэпкыбзэ, зишэнхээ хэккоджэхыгэнхэм нэсигъэ адигэ лъэпкъым а мафэмкэ Урысие Федерации къэралышхомы юлэ кыфишгэйгъэу плтытэн пльэкыщт. Ар зымыуасэ щылэп. Ар тапекли игуягъуэ кызыэрэтишиштим игуягъаплен фае. Кытгифшиэн зэрэфаем игууазэу, ишалхъэу ары зэрэхъурэр.

Кызыэрэхдгээшгэйгъэу, тихасэхэми лъэпкъ юфым яшыпкъэ рахылэплен, аш зытырагъэпсыхъан фае.

Къэгъэзжынам и Мафэ, Адыгэ Республика и фэдэу, адырэ тиреспубликэхэми — Къэбэртэе-Балькъарми, Къэрэшшэ-Шэрджэсми — къэрал хабзэклэ агъэлэпіэрэ мафэмэ ахэтэу кызыэрэмыштагъэр гукао. «Нэмькэ лъэпкъ кытхэсэшь» тоу а шхъэусыгъом зыкъетымыгъэлъахъэу, пстэуми тильэпкъ Юф зэрэхыртышт амалым тылъыхъун фае.

Къэгъэзжынам и Мафэ, Адыгэ Республика и фэдэу, адырэ тиреспубликэхэми — Къэбэртэе-Балькъарми, Къэрэшшэ-Шэрджэсми — къэрал хабзэклэ агъэлэпіэрэ мафэмэ ахэтэу кызыэрэрамыштагъэр гукао. «Нэмькэ лъэпкъ кытхэсэшь» тоу а шхъэусыгъом зыкъетымыгъэлъахъэу, пстэуми тильэпкъ Юф зэрэхыртышт амалым тылъыхъун фае. Гулагъури гушуагъори зэдэдгэшмэ ары лъэпкъхэр нахь зэкшо, хэгъэгүхэри, зэрэдунаеу нахь мамыр зыхъущтыр.

Ситхыгъэ сүүхинэу сыйфай Бицу Анатолэ 1971-рэ ильэсэм хъаклэу Истамбул къэклуагъэу, тыхэрэс автобусыр Босфор лушьом реклокызэ, тыхэрэгүүштэгээ юфыгъом елъытыгъэу сиблокнот къыдитхэгъэгээ: «Къолэбэзьюу бывыжъэрэмэ сакіэлъэппльэ...»

Сакіэлъэппльэ ежъэжжэхээм кэлсэшко за-шыгъэу:

Макло бзыухэр күшхъэмэ ашхъэдэхэхэгъэу?

Ахэмэ сяплызз, сэ мы сигур къэплы:

Сикъош тхъапшыэмэ Афэхъугъа шыула ар гъогу?

Сяплы сэ бзыухэр күшхъэмэ ашхъэдэхэхэгъэу?

«Мэбыбыжьами къолэ— бзыухэр бжыхъэм, Кызыэрэгъэзжырэр сидэу тхъагъуя!..»

Хъуажъ фахъри.

унэфыкы. Ар ДАХ-ми, аш хэт чыпіэ хасэхэми, нэмькэ хэхэс Адыгэ хасэхэми агъэлэпіэ.

Мыш дэжжым кызыщихъэзжынэу сзыфаэр — къэзыгъэзжыгъэм и Мафэ eklonlaklэу фытилэн фаер, ыпшыалоклэ зинггуу кызыщытшыгъэ ХЭКУ — ЛъЭПКъ зэхашлээр ары. Аш цэу фаусыгъэм хэллэжжыгъээн фаеу кысшошы. Сыда помэ ар язакью кызыгъэзжыгъэм я Мафэп. Ар къэзыгъэзжытшэхэми, кызыдагъэзжырэ ХЭКУми, кызызхэхъажырэ хэкурыс лъэпкъэгъухэми тизэфэдэу зэдитимаф. Арыш, «къэзыгъэзжыгъэм» тымылоу, «Къэгъэзжынам и Маф» е «Хэкумрэ лъэпкъымрэ язэрэгъотыжь маф» томэ нахь тэрэз хуунэу сэгүгэ. Тиджагуу нахь мышлэими, аш фаусыгъээ цэл тицэйхэр егъэлэхъух. «Къэзыгъэзжыгъэхээм я Мафэмэ, къэзыгъэзжыгъэхээм арэгъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

зылоу, а мафэм имэхъанэ икъоу кызызхурумылоу щылээр maklэп. Хэкурысхэм ашыщэу а мафэр къэзыгъэзжыгъэхээм адэзигъэлъал! Тэ сидкэ тыхэта аш?!»

ЕджапIэр агъэхъазыры

Бэмшээ Туцожь районымкэ Күнчыкъохъаблэ гурит еджапIэм тыкыблэкызэ тльэгъугъе ищагу зэрээзыхъагъэр. Пхъэшьбэжь чыгхэу раупкыжынэу зыфежъагъэхэм къапаупкыги, къяткохыги итэкъухъагъеу дэль. Щагушхор зэфэдэкэ цыраужхэм зэльштаг.

Ильэсыкэ еджэгъуррагъэжъынкэ къэнхыгъэр мээз имыкъу. Сыдэуштэу мыш фэдэ щагум къеколIэжъынхэр, хакъэхэр къыдагъехъа? Ильэсыкэ еджэгъум зыфажъэхъазырэ сид фэдэ Ioфшэнх агъэцэхъа? Нэмийк учлабхэм еджапIэм идириекторэу, районымкэ анах льытэнгъэ зыфэтшырэм ащищэу Пэнэшту Борисэ джэуап къаредгъетыжынэу Күнчыкъохъаблэ тыкогъаг.

Щагу тыздэхъагъэм изытет, къызэртэгъаха, зи узыгъэтхэн хэтэл. ЕджапIэм тызынэсүм тльэгъугъе зы лъехъанэ пчэу хэлтэгъэр хахыжыгъеу ар зерагъэптижъирэ. Кьюгум таукыоки еджэпIэхъялпимкэ зытгэзээ, таукылгэгъи Бэшыкъо Байзэт тауктгэгъокыгъ. Бэрэ пэмийлээу ежэу Пэнэшту Бориси къесигъ. Зэдэгүштэгъо тилагъэр мыш къыкэлэхэко.

— 1973-рэ ильэсүм Адыгэ къэралыт пединститутын сучахыи, аш ифилфак 1978-м къесуухыгъ, — тиупчэхэм яджуапхэр къыритыжынэу къыргэжъа, директорын. Мыекъоп районымкэ поселкуу Трехречнэм Ioфшэнир щезгэжъа. Еланэ тирайон къэзгээзжыи, тигъунэгъу къутырэу Городскоим ильэс 17-рэ щезгэдэгъажъа. Тикуаджэ сыйзышлажъэрэ 2001-рэ ильэсүм къышибулагъ. 2006-рэ ильэсүм къышигэжъа, сиридиректор.

Сизипшэ колективыр нэхъэрэ 14 зэрэхъурэр. Инээ, ау зэгурэжъыха, зисэнхьат шу зыльгэхъэрэ закхээ. Азынкъом ашьэрэ, адэрхэм аперэ категориё ял. Ильэс 42 — 40-рэ Ioфшагъэр ялэх Хьокло Светэрэ Кьюкъо Мулиэтэрэ. Ахэм къакъэлэхъох Гыщ Аспъянбийрэ Лъашкъо Фатимэрэ. Мы аузыкъирэ ильэс заулэм ныбжыкъэу тштагъэр Туцожь Алый, физкультурэр артгэхъы. Клэлэе гаджэм илэхъапкэ урок пчагъэр илэм, ильэс пчагъэр Ioф зэришагъэр, категориом ялтыгыгъ. ТиеджапIэкэ гурьи-

тымкэ ар зыфэдизир сомэ мин 17,7-рэ.

— Непэ къэлэеджаклоу тиэр 45-рэ. Мигъэ я 11-рэ класс тиагъэп. Нэбгыри 8-мэ ябъонэрэ классыр къаухыгъ, — икъэ-иотэнхэр лъегъэклутэ Борисэ.

— Плээр колледжхэм ачхэхъа, плээр я 10-рэ классым щеджэнхэр ари. Сэ 1973-рэ ильэсүм еджапIэр къызысэхъум, тикласс нэбгыре 14 исигъ. ЕджапIэм чээсигъэр 160-рэ. Альхъаным къудажхэм цыфхэр бэу адэсигъа, Ioфшэнхи адэлгэгъ. Непэ ныбжыкъэхэр дэлхэрэ, джэхашъо-

ти. Аш чээсих Пшыкъуйхъаблэ икъхэрэри.

Ильэсыкэ еджэгъум хъулээу

— Ioфшэн дэхэклихэр дгэцэгэльхъа. Мары ори уинэрыльэгъу тыкызычхэхъа, еджапIэр ильэсүм къэлэхэр зэрэфытедгээпсхыхъагъэр. Дэлхэрэ, джэхашъо-

тъэлсэу» ясэю. Сомэ мин 60-у къытфатуущыгъа, краскэ зэфэшхъафхэм, етээфым, щеткэхэм ящэфын пэлхъагъ.

Корр.: БэшIагъэу мыш таукызыэком, еджапIэхъицэхъа гүйцэтгээгъэ бэдэдэ къызэрэшагъэхъыгъэр тишигъупшэрэп.

П. Б.: Джыри аштэу щытышт, техничэхэм псы зыкIакIэхэрэд къаганэхи, адэрхэр къэлэгъаджэхэм загъэпсэфифэ анаэ атырагъетынэу ядэхъхэм ашагъа. Ильэсыкэ еджэгъум хъулээу къащжыштых. Ильэсыкэ еджэгъур къызысикэ еджапIэм къеколIэжъыштыр нэбгыре 44-рэ. Алерэ классым янэ-яэтхэм къаращэлIэхъэр нэбгырибл, гээреко 6 зэрэхъүштгээр.

Корр.: Тэбгээлэгъугъэ шхапIэм IoфшэнэхъорашылIэнэу щыт.

Аухына?

П. Б.: Тэрэз зыфапIорэр, агъэцэлэнэу щытэр макIэп. Игү пчыттилоу хэлтэгъэр хахыжъхи, чырбышкэ къагъэптижъигъэх. А унэм зэптилоу илгээхэр рахыжыгъэх, дэлхэрэ штуктурэ ашыщтых, кафель арагъэпкыжышт. Джэхашъом плиткэу тельтир зэблахъущт. Хъакъу-шыкъухэр зыщатхакы-

щтыр агъэкэжъыщт, нэмийк Ioфшэнхэр агъэцэлжъыштых. Къызэрэтууагъэмкэ, мэфэ 18-кэ, ильэсүм еджэгъум еджапIэхъэр зэрэфхъазырэх комиссием зышиупльэхъущтим хъулэу къаухынэу ари.

Корр.: Ау еджапIэ шагум изытет дахэп, чыгыжъхэр ныкъоинуу-кыых, къутамэхэр итэкъухъагъэх. Щагушхо шIагъори цыраум зэльштагь. Ар зыкИ къышшопэсигъэп.

П. Б.: Ари тэрэз. Чыгхэр пытуулкынхэу техники, мылькуи тиэлэп. Ау клаэ горэм тезэгъигэ ари ыгъэцэлэнэу, ыльзэки къанэрэп, уцуу щагум дэтыр Ioфэп. Тичылэ клаэхэм ар къагъэтэрэшты. Упльэклю комиссиер къизжэхъэкэ къадаку, еджапIэм изытет бгээшлагьо икъущт.

Корр.: «Адыгэ макъэм» узериныбдэгъури, аш икIэгъэтхэнкэ районным иеджапIэхэм щысэтехыпIэу узэрэIэри тэшIэ.

П. Б.: Сэ сизакъоп, тицэлээвэдэхэм зэкIэми лъэпкэ гээзетыр якIас, къыратхыкы, еджэх. Джаш фэд, тицбоджэдэхэри. Тапэки джары зэрэштыштыри.

Егашшэми тицбоджэдэхэм ячилэ гупсэу Күнчыкъохъаблэ ищтихъу, идахэ зэрэгагъэлэштим пыльгээх, пыльхы, пыльщтыхыкы. Ioфшэнэхъох, адыгагъэ ахэл. Шэнэгээжъишихъэри зэрэтихэм тыщэгушуукы. Ахэм яльягьо лызыгъэлтэрэ ныбжыкъэхэм тарэгушо. Мары, зэшхъэгъу-сэхэу Аскэрэ Саниетрэ (тиури къэлэгъаджэх) ялъфыгъэхэу Анжелэрэ Анзоррэ экономикэ шэнэгээхэмкэ кандидат хъульгээх. Къаджэм имузееу, лыхъужынгъэм ищтихъу икъогу-пэу зэхащагъэу пльэгъугъэм къэтлаагъэр къегъэшьыпкэжь.

шыхьат къунчыкъохъаблэ унагъохэу Мыекъуалэ изакъоу 220-рэ зэрэштыпсэурэр. Джаш фэд, къунчыкъохъаблэхэр адэсих нэмийк псаупIэхэм. Непэ чылэм унагъоу къыдэнхэжъыгъэр 130-рэ нылэп.

— Арэу щытми, Джэдхэхъабли, Нэшьукъуай, нэмийкхэм анах макIэп тиеджапIэр щеджэрэ. Джэдхэхъаблэ еджапIэм екIуалIэх Тэуехъабли, Городскоими арыкъицхэрэ. Ахэр хэбгээжъыжъэм, Джэдхэхъаблэ еджапIэр тэш нахь цыкIу хъущт. Джаш фэд Нэчэрэзье еджап-

хэр, пчээшхъаныгъупчэхэр етээфкэ, краскэ къэлэгъэх. Илээ зэтэд еджапIэр ильэс 27-рэ зыныбжым класс кабинет 15, актовэ залышхо, коридор къыхытли, нэмийк кабинетхэри хэтых. Ахэр зэкIэ непэ Ioф ашыпIэнхэм, уащеджэхэм фэхъазырх, къабзэх. А зэпстэур зицэшагъэр титехничэхэ нэбгыриштэу Пэнэшту Мулиэт, Блэгъожъ Мусльимэт, Лъэп-цэрышэ Марзиет. Яплэнэрэ тельэли агдэгъэлэг Бэшыкъо Мулиэт. Лъэшэу тафэрэз. Къоджэдэхэм ацIэкэ «тхъашъу-

Ассоциацием икъутамэ зэхащагъ

Общероссийскэ общественнэ организацьеу «Ассоциация юристов России» зыфиорэм ичыпIэ отделение Адыгэкъалэ щызэхэшэгъэнэм фэгъэхъыгъэ зэлукэ бэмшээу аш щылагъ.

А зэхахъэм Ioфшэн хэлэхъагъэх Урысюем иористхэм я Ассоциации Адыгэ Республикаемкэ ичыпIэ отделение ипащэу, республикэм и Конституционнэ хыкум итхаматэу Лъыхэтийк Аскэр, Урысюем иористхэм я Ассоциации Адыгэ Республикаемкэ ичыпIэ отделение итхаматэу Мамыг Алый, Адыгэ-къалэрэ Туцожь районымрэ яадминистрациихэм япашхэу Лъыхэсэ Махьмудэрэ Хъачмамыкъо Азэмэтэрэ, Туцожь районым ихыкум итхаматэу Шумэн Байзэт, Урысюем Пенсионхэмкэ ифонд и Къутамэ и Гъэйорышилэ ипащэу Мигу Адам, нэмийкхэри.

Зигугуу къэтшире юристхэм язэуукэ псэлээ къэкIыкэ къызэуихыгъ ыкыи зэрищаа Конституционнэ хыкумым итхаматэу Лъыхэтийк Аскэр. Общественнэ организацьеу «Ассоциация юристов России» зыфиорэр Урысюем зызызэхашаагъэр 2005-рэ ильэсэр ари. Непэ хъулэу Ассоциацием иотделенихээр Урысюем Федерациеи ирегион пстэухэм ашызэхашаагъэхэу ашэлажъях. Ая Урысюемкэ 2007-рэ ильэсэм аперэ зызызэхашаагъэм ашыц Адыгэ Республикаэр.

Аш къыщегъэхъаагъэу шуагъэ къытэу непэ къызынэсигъэм Ioф езыгашаагъэр Лъыхэтийк Аскэр. Аш фэшыхьат цыф-

хэм ыпкэ хэмийтэу юридическэ Iэпилэгъу язытыре гупчэ 11 тиреспублике ичыпIэ зэфэшхъафхэм зэраащыла-жъэрээр.

Общероссийскэ общественнэ организацьеу «Ассоциация юристов России» зыфиорэр Адыгэкъалэ ичыпIэ отделение хэхъаштхэри зигугуу къэтшире зэлукэ шыхадзыгъэх. Ахэр Шумэн Байзэт, Мигу Адам, ЩэшI Сусан, Натхъо Аскэр. Отделением ипащэу агъэнэфагъэр Мигу Адам.

Ахэм удостовериенхээр Лъыхэтийк Аскэр артижъыгъэх. Туцожь районым ихыкум итхаматэу Шумэн Байзэтэ фэгушшээ, ишшэрилхэр щытху хэльэу

зэригъэцакъэхэрэм фэш юристхэм я Ассоциации ичыпIэ отделение ыцIэкэ Шуфэс тхылтир ритижъыгъ.

Нэхэзэхъазырыгъэр НЭХЭЕ Рэмээн.

Зэкъошныгъэм игъогухэмкіэ

Яльэмыйдж щылэныгъэм щэпигтэ

Зэлъэпкъэгъухэм яшэн-хабзэхэм, орэдхэм, къашъохэм зэфашагъэхэм я Дунэе зэхахьэу «Хэгъэгу джэгушхор» Мыеекъуапэ зэрэшыкъуагъэр шүкүэ тигу къэкижыши. Нэбгыри 100 пчагъэ зыхэлэжъэгъэ лъепкъ юфтхъабзэм тигъегушуагъ.

Адыгэхэр итэкъуухагъэхэм хэгъэгу 60-м ехъумэ ашэлсэух, зэкъошныгъэм игъогу рыхлохээ, гум икъирэ лъэмийджыр зэдагъэпти. Зэлъялсынкэ амалэу щылэхэр нахышлоу агъафедэнхэм пылых.

США-м, Израиль, Тыркуем, Сирием, Абхазым, Москва, Краснодар краим, Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Къэрэшэ-Щэрдэжэсийм, Ростов хэкум, Темир Осетием — Аланим, Ленинград, Астрахань хэкухэм, Адыгэим, нэмыкхэм къарыкъыгъэхэр «Хэгъэгу джэгушхом» щытльэгүйгъэх.

Мыеекъуапэ изыгъэпсэфыпэ къэлэ парк гулчэ зэхахьэм фытырагъэпсихыагъ. Адыгэ быракъу жьогъо 12-р, щэбзи 3-р къызыхэлдыкырэр зэу-кланы щагъэлагъ. «Хэгъэгу джэгушхор» ылоу зытхэгъэх пхээмбгъу къэракъери дахэу къэлъагъо. Сурэтхэр тешыхаагъэх, адыгэ быракъым ижъо 12 нэгум къыкъуцо.

Апэгъокъыгъэх

Купышо хуухэу Мыеекъуапэ къэкъогъе хякъехэм къалэм идэхэгъухэм ашапэгъокыгъэх. Адыгэ быракъхэр агъафыбатэхээ автобусхэр, машинэхэр къалэм къыдахъэштыгъэх. Бысынхеу апэгъокыгъэхэм ялъепкъ быракъхэр лъагэу хякъехэм афаэтыгъэх.

Зэфэнэгушлохэу зэлуклаагъэх Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Къэрэшэ-Щэрдэжэсийм, Адыгэим якупхэр. Адыгэ Республиком и Лъепкъ музей рагъэблагъэхи, тарихыим, шэн-хабзэхэм, нэмыкхэм яхыилгээ къэгъэлэгъонхэм ашагъэгъозагъэх.

Адыгэ шыухэр

Лъепкъ шыуашхэр зыщыгъ шыухэр паркым ичэгү къихыагъэх. Адыгэ орэдышлоу зэхахырэм шыхэри къыдашъохэ

пщинау Ешыгоо Аскэр къыдэжыу.

Анахыжхэм ашынху Хъоклон Хъамидэрэ Мэшфэшбу Нэдждэтэрэ пчэгум пшашъэхэр къираагъэблагъэх, лъепкъ къашъохэмкэ джэгур къизэуахы. Пшашъэхэм нэр пэлахы, дахэу фэпагъэх. Пшэшэхэшкэу Кобл Тэмэрэ, Еутых Бэлэ, Блэпъож Дианэ язекъякъэ лъепкъ шэн-хэбзэ дахэхэм адештэ. Къэшъошт пшашъэр пчэгум къиращэ, къашъор къызауухыкэ ращижыши, купым хагъэуцжы.

Республикэ общественэ движениеу «Адыгэ Хасэм» иныбжыкъэ къутамэ ипащэу Къумпил Тлахыр лъепкъ зэхахъэм икъэцакъохэм ашын. Хъакъу къэкъуагъэхэм нэуласа тафишызэ, анахъэу тынаэ зытэдзагъэр лээужхэр «Хэгъэгу джэгушхом» зэрээшигъэхэр ары. Ильэси 3 нахь зымыныбжь къэлэццыкъуухэм

гум къылъээсих. Еутых Асерэ Тыркоо Русльянрэ «Зэфакъор» къызэршыгъэм шуульэгъум икъэбзагъэ къыриотыкъыгъ. Къэдэклой Батыр США-м икъалэу Нью-Йорк къикъыгъ, лъепкъ шуушэр щыгъ, адигабзэр дэ

икупкъ лъым зэрэхэлтийр щылэгъэм къыщаагъэльяго.

— Нэбгыре 30 тыхъоу гьогу тыхытхэгъ, — къитиуагъ Къэрэшэ-Щэрдэжэсийм и «Адыгэ Хасэм» итхаматэу Аслынэ Алый. — Республиком мыш фэдэ зэхахъэхэр щызэхэтэшэх, анахь чанхэр, къэшьоным фэлэпэласэхэр Адыгэим къэкъонхуу къыхэтхыгъэх. «Хэгъэгу джэгушхом» дунэе мэхъанэ илэм непэ нахь лъагэу зыкыиэтгыгъ.

Еплыкъэхэр

— Пчэгум нэбгыре шъэ заулэ къыщышуагъ, — къитиуагъ Адыгэ Республиком лъепкъ юфхэмкэ, Икъыб къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адирялэ зэпхыныгъэмкэ ыкчи къэбар жууцэй иамалхэмкэ икомитет итхаматэу Шъхэлэхъо Аскэр. — Джэгум эзэлэпкъэгъ адыгэхэр зэфишагъэх. Бзэм, культурэм афэгъэхыгъэй илэпилэгъу зэфэхъужынхэм фэш юфтхъабзэр щылэгъэм пытэу къыхэуцуо сэлтигъ.

Республикэм илэрэ Президентэу Джарымэ Аслын зэриллытэрэмкэ, «Хэгъэгу джэгушхор» зэхэхээ къодыен. Къашъом идэхагъэ уеплъынр зымыуасэ щылэп. Зэлъепкъэгъухэр нахышлоу зэрэшэнхэмкэ купэу хэлажъэхэрэр, хакъиэхэр пчэгум къиращэхэу, нэуасэ афашыгъэхэм нахышуу.

Еутых Бэлэ хякъехэм Мыеекъуапэ идэхъапэ ашыкъулагъ. Адыгэ быракъыр агъафыбатээ зэлъепкъэгъухэр зэрээшүкъа-гъэхэр ыгу рихыгъ. Тимыльэпкъэгъухэр машинэхэмкэ къябгъуцшыгъэхэр къызэрдэжэштыгъэхэр, къафэгушлохээ зэрэблэштыгъэхэр, пчэгушхом дахэу зэрэшүдэгъэхэр, щыгъупшэштхэп.

(Икъэх я 8-рэ н. ит).

адигэ шуашхэр ашыгъ, къашъохэм ахэлжъэнхэм къэхъопсих.

«Зэфакъор», «Къэбэртэе къашъор», «Лъэпэрышъор», «Уджыр», нэмыкхэм къашъохэри

ЯЛЬЭМЫДЖ ЩЫІЭНЫГЪЭМ ЩЭПЫТЭ

(Икзух).

Лъэпкъ театрзу И. Цэим иартистхэу Нэхэе Мэрджанэт, Къэбэх Анзор, нэмыххэм ягушысэхэр тшыгъэшэгъоных. А. Къэбэхым исабье Рамилэ непэ ыльгъурэр къигурыоным фэхьзырэп — мээз заул нылэп ыныбжыр, ау нэгушоу къэшьакхэм яппыш, зэхахъэр шүккэ къызэтжыщхэм ахэтэллытэ.

Тэххутэмыхээ районым иадминистрации культурэмкэе игъэ-орышыапэ ипащэу Ацумыжь Рустам, Адыгэ Хасэм хэтхэу Нэхъуу Асплан, Нэхъуу Щамсүдин, Къуижъ Къэпльян, Ацумыжь Юсыф, фэшхъяфхэм къызэртэяугъэу, лъэпкъ зэхахъэхэр районхэм, республике гупчэхэм нахыбэрэ ащизэхашэнхэ фае.

Къэбэртэе-Бэлькъярим ильэпкъ искусстве щыцфэриоу Думэныш

Аулэдин дэхагъэр къызэпкъырихыэз къызэршугъягъэм узын-лэпшэ. Хъульфыгъэу пшашьэм къыдашьорэм лъэпкъ шэн-хабзэхэр къызэрихъумэхэрэм, къашьом иегъэжкапи, иухыпли зэрэзтэкхэрэм гукэ уахещэ. Адыгэ къашьохэр щылэнгъэм пытэу хэуцуагъехэу аш елььтэ.

Тыркуем къикыгъэ къэлэцы-къухэу джырэ уахътэ Налщык зыщызыгъэпсэфыихэрэм ягъусэу Экэн Билгэ «Хэгъэгу джэгушхом»

икъебар зызэхехым, Мыекьюапэ пшынаохэу Гъукъел Батыр, Ешыкъэкуагъ. Бзыльфыгъэр Адыгэ го Аскэр, фэшхъяфхэм пчы-Хасэм илофыгъохэм ахэлажэй. Хъэзэхахъэр къагъебаигь.

Ныжъыкъэхэр къашьом ыбзэклэдэгъоу бгэсэнхэ пльэкыщтэу элтытэ.

Быщтэкъо Азэмэт Адыгэ хэ-кум фэгъэхыгъэ орэдир къы-луагъ, ау ар шомакъуу пчэгум къышышуюгъ, оркестрэм хэтэу музыкальнэ Іэмэ-псымхэмкэе орэдышохэр къыригъэуагъэх. Шыкъепшынау Лыбызыу Шан, Зэхэшэн юфхэмкэе юпилэгъуу къыт-

фэхьугъэхэм «тхашуугъэпсэу» гъээзетымки яслюжы сшоингъу.

Афэгушуагъэх

Анах дахэу къэшьуагъэхэу осэш купым къыхихъгъэхэм шуухафтынхэр афашигъягъэх. Кыкы Адыифрэ Кіэдэктой Батыррэ Адыгэ Республиком и Лышихъеу Күмплил Мурат ишухъяфтынхэр афашигъэшшошагъэх. Адыгэ Хасэм ишухъяфтынхэр Къэбэртэе-Бэлькъярим къикыгъэхэу Батыр Раситэрэ Шыумэфэ Аскэррэ аратыжыгъэх.

Осэш купым хэтхэу Къэзэнэ Юсыф, Мэшфешу Нэдждэт, Лымыщэкъо Рэмэзан, Думэныш Аулэдин къэшьакхэм афэгүүшугъягъэх, гүшүэ фабэхэр къа-фалуагъэх. Мэшфешу Нэдждэт лъэпкъ шлэжым фэгъэхыгъэ усэм къеджагъ.

Күлэ Амэрый, Лынужу Адам, Мамый Русслан, Пэрэныкъо Чатибэ, Къуижъ Къэпльян, Афзунэ Муаед, Еутых Бэлэ, нэмыххэм, анахъеу бзыльфыгъэхэм, къыталаугъэхэм узэгушысэн хэль. Лъэпкъ шлэжыр, искусствэр лызыгъэ-клюатэхэрэм таштхуугъ, гъэцкэ-Гъэн фэе юфыгъохэри наху куоу Къэлэтыгъэнхэ фае.

ЕМТЫЛЪ Нурбий.
Сурэтхэр А. Гусевымрэ Н. Емтыйлымрэ яех.

Зэхэзыщагъэр
ыкы кыдэзы-
гъэкырэр:

Адыгэ Республиком лъэпкъ Иофхэмкэе, Іэкыб къэралхэм ашы-псэурэ тильпкъэ-гъухэм адьырээ зэхы-нгъэхэмкэе ыкы къэбар жууцамалхэмкэ и Комитет

Адрессыр:
ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэ-
щиээр:
385000,
къ. Мыекьюапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,

Редакцием авторхэм къайхырэр А4-К1э заджэхэрэ тхъапхэу зипчыагъэк1э 5-м емыххухэрэр ары. Са-тырхэм азыфагу 1,5-рэ дэлъэу, шрифтыр 12-м наху цыкынэу щытэп. Мы шалхъэхэм адимыштэрэ тхъгъэхэр редакцием зэхгъэкложых.

E-mail: adygoe@mail.ru

Зыщаушихъятыгъэр:
Урысы Федерацием хэутийн Иофхэмкэе, теле-радиокъэтын-хэмкэе ыкы зэллы-Іэсикы амалхэмкэе и Министерствэ и Темир-Кавказ чыпэ гъэоры-шап1, зэраушыхъятыгъэ номерыр

ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр
ООО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекьюапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Зэк1эмки
пчыагъэр
4074

Индексхэр
52161
52162

Зак. 2212

Хэутийн узьчи-
кээтхэнэу щыт уахътэр
Сыхъатыр
18.00

Зыщыхаутыгъэх
уахътэр
Сыхъатыр
18.00

Редактор
шхъя1эр
Дэрбэ Т. И.

Редактор шхъя1эм
игуадзэр
Мэшлэкъо
С. А.

Пшъэдэгъыж
зыхырэ секретарыр

Жак1эмки
А. З.